„COLABORAREA" INSTANŢELOR DISCURSIVE FUNDAMENTALE ÎN „LITERATURA PERSONALĂ"

Sabina CORNICIUC
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În comunicarea de faţă, vom stărui asupra discursului confesiv, axat, prin definiţie, pe eul scriptic, pe experienţele autorului. Numeroase exemple excerptate din scriitura egotistă a lui Gabriel Liiceanu vin să confirme teza că acest tip discursiv nu e doar un act de autocomunicare, ci şi un act de alteritate. Eul autorului realizează prin jurnal un „contract" de colaborare cu exterioritatea sa, cu ceilalţi. La nivelul expresiei, proiecţia destinatarului, dimensiunea dialogică, polifonia notelor confesive se actualizează prin diverse forme şi structuri.

Cuvinte-cheie*: discurs confesiv, instanţe discursive, discurs sui-reflexiv, eul scriptic, autenticitate, alteritate, cooperare, polifonie, dimensiune dialogică.*

Abstract: In the present communication, we will insist on the confessional discourse, focused, by definition, on the cryptical ego, on the author's experiences. Many examples of an excerpt from Gabriel Liiceanu's selfish writing confirm that this kind of discourse is not just an act of self-communication, but also an act of alterity. The author's ego elaborates through the diary a «contract» of collaboration with his exteriority, with the others. At the level of expression, the recipient projection, the dialogue dimension, the polyphony of the confessive notes are updated through various forms and structures.

Keywords*: confessive discourse, discursive aspects, self-reflexive discours, cryptical ego, authenticity, alterity, cooperation, polyphony, dialogue dimension.*

Ab initio, vom face câteva precizări în măsură „să lumineze", metaforic vorbind, ghilimelele din titlul comunicării pentru sintagma „literatură personală", aceasta din urmă constituind pentru noi sursa exemplificatoare, materialul faptic, pe care se va sprijini demersul nostru.

Termenul, relativ nou, e un hiperonim pentru un tip discursiv cu mare priză la cititori, în exerciţiul căutărilor disperate de modele, într-o societate în care s-a produs, tautologic vorbind, devalorizarea valorilor, prin răsturnarea lor.

Terminologia pentru desemnarea acestui tip de discurs este variată, eterogenitatea terminologică derivând din complexitatea structurii sale narative. *Discurs homodiegetic, discurs autobiografic, discurs confesiv, discurs sui-reflexiv, discurs autoreflexiv, discurs de tip jurnalier sau jurnal intim, discurs diaristic, jurnal autentic* – iată doar câţiva termeni pentru ceea ce francezii numesc „l'ecriture du moi", adică scriere egotistă.

Alegerea noastră e motivată subiectiv, prin plăcerea lecturii textelor semnate de Gabriel Liiceanu, voce intelectuală de anvergură, care, în România de azi,

după cum menţionează criticii, e unul dintre cei mai importanţi autori de „literatură personală”.

„Întâlnire cu un necunoscut” (ambele personaje, cunoscutul şi necunoscutul, fiind chiar autorul, la întâlnire cu cititorul, şi acesta un necunoscut) şi „Uşa interzisă” sunt cărţi scrise în nume propriu ce poartă amprenta unui pronunţat caracter confesiv, ceea ce îi asigură scriiturii veridicitate, autenticitate. Notele confesive de unde am extras exemplele se pliază perfect pe trăsăturile-cheie ale conceptului polivalent de *autenticitate:*confesiune neliteraturizată, urmărind redarea palpitului existenţial în sine; adevăr indubitabil; normă a conştiinţei morale; similaritate între creaţie şi experienţă; eliberare a creaţiei de componentele eteronome; surprindere a vieţii concrete în desfăşurarea ei; trăire subiectivă, însuşire de a fi tu însuţi, de a-ţi exprima propria integritate psihică şi, în consecinţă, valorificare directă a subiectivităţii existente în jurnalele intime şi în documentele de orice natură; absenţă a „literaturizării” şi renunţare la convenţiile literaturii; calitate de a nu scrie conform gustului unuia sau altuia; stare de deplinătate a fiinţei umane, la care se poate ajunge în urma ieşirii din cotidian prin conştientizarea prezenţei morţii în toate momentele existenţei; întoarcere la originar, la „izvorul” prim al realităţii etc.[4, 181].

Convins că orice se poate spune, dacă este bine formulat, Liiceanu vede în jurnal un mod de a explica, a desfăşura în cuvinte sulul înfăşurat al vieţii sale [1, 16]; o luptă cu incomunicabilul din noi, o încercare de a forţa „uşa interzisă” [2, 209], un ordin de percheziţie emis de autor pe numele autorului însuşi [idem, 39], un teribil insectar al gesturilor tale şi ale altora [idem, 9], iar a scrie un jurnal înseamnă a invita timpul la dans [idem, 371].

În acest exerciţiu antrenant, punctul de pornire este nevoia chinuitoare a autorului de a se exprima, iar cea mai bună soluţie pentru metoda jurnalului ar trebui să pornească de la „păşitul înapoi” făcut în cămările sufletului. G.Liiceanu punctează acest traseu în felul următor: să te întorci la tine şi în tine însuţi, să-ţi dai ţie atenţie, să umbli prin toate cotloanele sufletului tău, ale memoriei tale, a tot ce ai ştiut şi ceea ce n-ai ştiut niciodată, a tot ce te-a întemeiat şi s-a dovedit a fi mai adânc decât tine [2, 54].

Autorul recunoaşte că tipul de discurs ce rezultă din mişcarea neîngrădită pe teritoriul eului propriu nu este omologabil, nu se supune regulilor unui gen, nu e subsumabil unei discipline şi, în fond, nu are altă identitate decât aceea pe care i-o dă însăşi personalitatea şi experienţa celui care scrie [1, 41].

Aşadar, discursul confesiv, ca act de autocomunicare, este şi un spaţiu propice de reflecţie, un spectacol bine regizat al eurilor autorului, în multiple proiecţii şi lumini.

„Întâlnirea cu un necunoscut” îi prilejueşte autorului o sinteză sinceră, iar sinceritatea este o condiţie fundamentală a comunicării, a eurilor sale: a eului

melancolic, a eului activ şi pus pe ameliorat lumea, a eului ludic, a eului violent, isteric şi scos din minţi, a eului uşuratic şi concupiscent, a celui tandru, a eului dispreţuitor şi arogant, a eului „corneillian" (suferitor, măreţ şi nobil!), a eului timid, şovăielnic şi lipsit de încrede în el, a celui jignit de moarte, neînduplecat şi care nu se mai întoarce din drum, a eului înspăimântat de ridicol, a eului băşcălios şi fericit să moară de râs, a eului pus pe treabă sau a celui leneş, inerţial şi lipsit de orice chef, a eului terorizat de perspectiva catastrofei [2, 221].

Toate aceste ipostaze interşanjabile, cu o dominantă de moment, conferă scrisului său o identitate aparte şi fertilizează căutarea răspunsului la întrebarea „cine sunt eu?".

Ajunşi în acest loc, vom semnala că în literatura de specialitate este subliniat faptul că alegerea acestui tip de discurs este urmarea unei convenţii, asumarea pactului autobiografic fiind marcată la nivel textual între un *eu* apaţinând lumii reale, al cărui nume se află pe copertă, un *eu* aparţinând textului şi care îşi asumă rolul de a „transcrie" şi un *eu- personaj,* cel care se lasă „transcris" [3, 407].

Aşadar, discursul confesiv, la nivelul expresiei, este marcat de prezenţa persoanei I, dat fiind că intenţia primă a *autorului-narator-personaj*, ca instanţă ce articulează discursul, este reprezentarea în spaţiul scriiturii a sinelui, ceea ce Liiceanu încadrează în nevoia de a se exprima: cred că nu există în mine nici un atom de gest sau de trăire care să nu devină în clipa următoare victima *eului meu hermeneutic* [2, 33].

Subliniem în mod expres că abundenţa verbelor la pers. I (sing., pl.), a pronumelor personale şi posesive (pers. I) nu absolutizează dimensiunea monologică a textului confesiv şi nu diminuează perspectiva lui dialogică, polifonia, plurivocitatea acestui tip discursiv.

Prin publicare, jurnalul devine un bun public, iar eul autorului „se revarsă în lume", realizând o punte de legătură cu exterioritatea sa, cu ceilalţi, cu alţii. În felul acesta, jurnalul devine un act de alteritate.

Între polul emisiv şi cel receptor se produce o „chimie" subtilă, contributivă pentru ambele instanţe ce se întâlnesc în asemănarea lor.

Iată cum explică autorul, „predându-se celorlalţi", această relaţie: s-ar putea ca, vorbindu-le celorlaţi despre lăuntrul meu, să le stârnesc curiozitatea să se uite înlăuntrul lor. Ne vom întâlni astfel în mod paradoxal în ceea ce e doar al fiecăruia dintre noi. Ei vor afla de la mine cine sunt ei, după ce eu voi fi încercat să aflu de la mine cine sunt eu [2, 94].

Din alternanţa pronominală *eu-noi-ei-ceilalţi-fiecare-mulţi-toţi,* ultimul indefinit cu rol de cuantificator globalizant, ce străbate discursul sui-reflexiv, putem deduce lesne că acesta se întemeiază pe un discurs interlocutiv, dialogul autorului cu sine, în căutarea sinelui fiind un prilej fericit de a se intersecta cu ceilalţi întru colaborare.

În notele confesive din „Întâlnire cu un necunoscut”, Gabriel Liiceanu se ghidează după principiul cooperării dintre instanţele discursive fundamentale, căci „umbra Celuilalt cade în permanenţă în ograda eului nostru”, iar orice întâlnire bună începe „cu o bănuială, cu o presimţire a fiinţei celuilalt” [1, 310].

De aici derivă şi raţiunea scrisului pe cont propriu, „pentru că ajung să cred că scormonitul meu în mine îi ajută pe câţiva” [2, 29] să-şi revizuiască sau să-şi redefinească setul de valori comportamental-atitudinale, vom adăuga noi. Din această perspectivă, jurnalele nu sunt altceva decât „aporturi individuale la edificarea unei umanităţi comune” [2, 11].

Pe bună dreptate, ca reprezentare textuală a propriului eu, discursul confesiv este mai complicat decât pare la prima vedere, complexitatea sa venind tocmai din polifonia ascunsă în spatele aparentei perspective unice, date de prezenţa persoanei I, persoană în spatele căreia trăieşte o întreagă serie de „personaje” [3, 408].

În consonanţă cu această idee, trebuie să spunem că scriitura de tip jurnalier a lui Gabriel Liiceanu este „locuită” de personalităţi istorice (Heidegger, Dostoievski, Hegel, Kafka, C. Noica, E. Cioran, E. Ionescu, M. Lovinescu, A. Paleologu etc.) şi de cele actuale, axa temporală schimbându-se în funcţie de ce pune la dispoziţia celorlalţi eul scriptic, un mozaic de personalităţi şi temporalităţi cu care se află în dialog.

La nivelul expresiei, dimensiunea dialogică a textului centrat permanent pe cel care îl produce este actualizată şi prin utilizarea unui „tu” cu valoare generică, preferinţa pentru această construcţie fiind condiţionată nu doar de efecte stilistice (deşi jurnalele lui G.Liiceanu sunt de o eleganţă stilistică impecabilă), ci şi de factori semantici, gramaticali şi pragmatici, genericitatea fiind şi o strategie argumentativă.

În sursele de ultimă oră, fenomenul utilizării generice a pronumelor personale (noi, tu) este explicabil printr-o virtualizare a rolurilor comunicative, ca semn de solidarizare între instanţele discursive ce se află la polii lanţului semiotic – Emiţător şi Receptor.

Jurnalele la care facem referire ne pun la dispoziţie fragmente exemplare ce „impun” o lectură generică (nu deictică). Deşi autorul vorbeşte de propriile experienţe, judecăţile lui capătă o dimensiune aforistică, general-valabilă: Maestrul e cel care te ajută să obţii libertatea de gândire, după ce mai întâi ai acceptat să ţi-o pierzi slujindu-l [2, 42]; Niciun succes nu te poate sminti, atâta vreme cât păstrezi intactă conştiinţa insuficienţei tale [2, 38]; Soluţia pentru a iradica prostia nu e, desigur, interzicerea liberei exprimări, ci crearea deprinderii de a gândi cu mintea ta [2, 42].

La finele acestor rânduri, vom sublinia că discursul confesiv, deşi este un teren propice de autocomunicare, lansează o platformă în care instanţele emiţătoare

şi receptoare se pot regăsi, pot coopera, pot stabili punţi de legătură şi contracte de încredere, chiar dacă cititorul-destinatar este necunoscut vorbitorului.

În loc de concluzii, îl vom lăsa, şi de această dată, pe autor să ne ghideze prin labirintul gândurilor sale, dăruite nouă cu generozitate: „principiul jurnalului" este unul al spovedaniei (ajung la mine mărturisindu-mă) combinat cu descoperirea de sine a celui care îmi citeşte mărturisirea (te ajut să ajungi la tine prin mine). Mă ofer mie, dar de fapt mă ofer ţie. Rezultatul este un eu lărgit în care „eu" şi „tu", străini până atunci, ne apropiem atât de mult încât ne tămăduim împreună: eu mă împac cu mine ajungând la tine, tu te descoperi pe tine descoperindu-mă pe mine şi te împaci cu tine [2, 339].

Nu putem decât să îmbrăţişăm aceste idei, extrapolându-le şi asupra relaţiei *profesor-discipol,* cu gândul la PROFESORUL nostru Anatol Ciobanu, care s-a „revărsat" în mii de tineri şi a cărui absenţă fizică de trei ani e completată de prezenţa masivă a unei moşteniri intelectuale şi spirituale asupra căreia se vor apleca încă multe generaţii.

BIBLIOGRAFIE:

1. LIICEANU G. Uşa interzisă. Bucureşti: Humanitas, 2010.
2. LIICEANU G. Întâlnire cu un necunoscut. Bucureşti: Humanitas, 2010,
3. MARINA-URLEŢEANU L. Specificul secvenţei argumentative în discursul de tip jurnal autentic. În: Limba Română. Dinamica limbii, dinamica interpretării. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2008, pp. 407-414.
4. VRABIE D. Cunoaştere şi autenticitate în literatura românească interbelică. În: Limba Română, 2008, nr.9-10, pp. 180-183.